

'deze kampioenen van het nationalisme die jarenlang het *Indonesia Raya* gezongen hebben, niet droef stemmen dat zij louter tot de opbouw van een nieuw Java kunnen bijdragen? . . . Hoe kunnen zij gelukkig zijn, terwijl zij het gezag der Japanners helpen versterken? Waarschijnlijk worden zij hiertoe gedwongen. De hand van de *Kenpeitai* is niet licht. Wat zei de *Kenpeitai* aan de heer Soekarno, toen hij vorig jaar samen met zijn vrienden in Semarang dineerde? . . . Het is mogelijk dat deze kampioen geenszins uit vrije wil het Indonesische volk heeft verraden – mogelijk werd hij er toe gedwongen . . . Mogelijk bedriegt hij Japan . . . Heeft deze intelligente man niet alleen maar naar middelen gezocht om een eigen organisatie op te bouwen zodat zij, wanneer het moment komt (en dat moment komt spoedig), in staat is, Japan in de rug aan te vallen?' –

het is duidelijk: van der Plas had er geen denkbeeld van dat Soekarno er in die tijd vast van overtuigd was dat Japan niet verslagen kon worden. Binnenskamers ging hij zich overigens tegen deze en tegen Hatta keren. 'Vermoedelijk hebben wij', zo schreef hij eveneens eind april aan van Mook, 'door Hatta's en Soekarno's deelneming aan de Japanse organisatie' (de *Poetera*) 'hèt middel gekregen om hen als Quislings terzijde te schuiven.¹ Maar toch is onze positie zeer wankel, indien de *prijaji*-stand ook niet met ons in zee wil gaan.'²

De eerste (en betere) luisterrapporten uit Broome, die van mei '43 af ter beschikking kwamen, brachten het vertrouwen van van der Plas dat op Java eigenlijk alleen Soekarno en Hatta met de Japanners samenwerkten, aan het wankelen: nu werden o.a. prof. Hoesein Djajadiningrat (zijn collega in de Raad van Nederlands-Indië!), dr. Ratoelangie en Soetardjo genoemd – hij vond dat 'niet bemoedigend'.³ In juli kreeg hij een nieuwe schok: prof. Soepomo (al meer dan een jaar adviseur van de Japanner die hoofd was van het departement van justitie) sprak voor Radio Djakarta – van der Plas achtte diens toespraak, zo schreef hij Loekman Djajadiningrat⁴, 'een allerongunstigst symptoom'; algemener (en zulks naar aanleiding van de radioberichten over de opbouw van de *Poetera*):

'Dat de Japanners er in geslaagd zijn, zij het wellicht onder druk, alle Indonesiërs van naam . . . te verenigen in een met hen samenwerkende organisatie,

¹ De leider der Noorse nationaal-socialisten, Vidkun Quisling, had zich tijdens de Duitse aanval op Noorwegen, die op 9 april '40 werd ingezet, aan Duitslands zijde geschaard – nadien werden in veel landen verraders als 'Quislings' aangeduid.

² Brief, 20 april 1943, van van der Plas aan van Mook (ARA, Coll.-van der Plas, B 8).

³ Notitie, z.d., (mei 1943) van van der Plas (a.v.). ⁴ Brief, 13 juli 1943, van van der Plas aan Loekman Djajadiningrat (a.v., Alg. Secr., Eerste Zending, XXIV, 21).